

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. С. 15.
2. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня 2017 р. № 2163-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. Ст. 403. С. 4–8.
3. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. (ред. від 2023 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650. С. 12–14.
4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. С. 210–212.
5. Петров С. В. Правові засади забезпечення інформаційної безпеки в Україні. *Юридична наука*. 2022. № 2. С. 85–91.
6. Стратегія кібербезпеки України: Указ Президента України від 26 серпня 2021 р. № 447/2021. *Офіційний вісник Президента України*. 2021. № 19. С. 46–49.

Ступак Діана Русланівна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту права та
психології Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Козачина А. М., старший викладач
кафедри кримінального права та
кримінології навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ,
доктор філософії

КОГНІТИВНА ВІЙНА: НОВЕ ПОЛЕ БОЮ, ЩО ВИКОРИСТОВУЄ НАШ МОЗОК

Революційні досягнення в когнітивній науці та технологіях призвели дослідження взаємодії розуму та мозку до нової фази «контролю та моделювання мозку». Розвиток когнітивної науки та технологій, їх проникнення у стратегічну та військову сфери призвело до появи нової галузі дослідження – когнітивної війни – нової арени ведення війни.

«Когнітивна війна» – вислів, який з’явився у 2017 році в публічних виступах американських генералів і швидко був підхоплений науковцями та політологами, викликає таке ж занепокоєння, як і захопливість. Концепція когнітивної війни зараз дуже популярна у світі оборони. Існують різні її визначення, але узагальнено цю війну можна описати як дії, спрямовані на те, аби вплинути на мислення ворога з метою змусити його виконувати твою волю [1].

І. Р. Малік зазначає, що масштабність когнітивної війни визначається її глобальним характером, адже вона спрямована не тільки на окремих людей чи групи, але й на суспільство в цілому. Адже метою є зміна способу мислення та поведінки на рівні великих соціальних систем. Частіше це реалізовується через вплив на інформаційне середовище. Інструменти, які використовують у когнітивній війні включають використання цифрових технологій, соціальних мереж, мережі Інтернет, кіберпростору, алгоритмів, аналітики великих даних та інших сучасних технологій для створення інформації [2].

Концепція когнітивної війни є подвійною – цивільною та військовою – і також відома як «когнітивне домінування» або «когнітивна перевага». Спочатку вона засуджувала потенціал, відкритий у сфері маніпуляцій завдяки значним досягненням когнітивної науки, і висловлювала підозру, що їх можуть застосовувати на практиці ворожі держави чи організації. Донедавна психологічні операції, включаючи пропаганду та дезінформацію, а також наступальний маркетинг у цивільному секторі, базувалися на схематичних концепціях когнітивних процесів, які досі були погано вивчені. Тому ці операції намагалися контролювати те, що вони могли контролювати, тобто інформацію, що поширювалася серед ворогів, конкурентів чи споживачів, у надії вплинути на їхні рішення та поведінку.

Але розвиток так званих «жорстких» когнітивних наук – тобто неінтерпретативних, верифікованих та кількісно вимірюваних – все це змінив. Ці дисципліни вивчають думку як матеріальний об’єкт з точки зору різних галузей знань, що сходяться: нейронауки, лінгвістики, психології, аналітичної філософії та цифрових наук, включаючи штучний інтелект. Їхні результати показують, що можна точно впливати на самі когнітивні процеси та таким чином безпосередньо змінювати процеси мислення опонента.

Когнітивна війна використовує технології як зброю. Вона може використовувати інвазивні технології для зміни середовища мислення, мозку та, в ширшому сенсі, нервової системи, яка лежить в основі його функціонування. Наприклад, восени 2016 року близько сорока співробітників Міністерства оборони в посольстві США на Кубі раптово розвинулися дивні симптоми, що призводять до інвалідності, які згодом отримали назву «Гаванський синдром». Була підозра, що цілеспрямований маневр ворожої сили піддав цих людей нейробіологічним змінам через цілеспрямоване випромінювання. До березня 2023 року розвідувальні служби США не досягли консенсусу чи офіційного визначення причини гаванського синдрому, хоча представники розвідки та уряду США висловлювали пресі підозри, що відповідальність за це несе російська військова розвідка [3].

Україна сьогодні зіткнулася з новою загрозою, межі та можливості якої ми все ще намагаємося зрозуміти. Якщо вже мусимо її визначити, то можемо сказати, що когнітивна війна – це щонайменше галузь досліджень – і, ймовірно, спосіб сприяння підготовці та веденню війни, що здійснюється державними або недержавними суб'єктами. Вона охоплює операції, спрямовані на спотворення, запобігання або знищення мисленнєвих процесів, ситуаційної обізнаності та здатності супротивника приймати рішення, використовуючи науковий підхід та технологічні, зокрема цифрові, засоби.

Когнітивна війна може, перш за все, використовувати цифрові технології для порушення певних когнітивних функцій (пам'яті, уваги, комунікації, емоцій тощо) у окремих осіб [4]. Прикладами є надсилання персоналізованих текстових повідомлень членам парламенту під час голосування про їх близьких осіб, або надсилання фотографій загиблих дітей військовослужбовцям, які беруть участь в операції. Мета полягає в тому, щоб порушити короткострокове мислення, впливаючи на увагу, прийняття рішень та реакцію.

Однак, і це найбільш тривожний аспект, існує підозра, що ці операції відбуваються непомітно протягом тривалого періоду часу. Використовуючи когнітивні упередження, вони змінюють мислення жертв і мають тривалий, навіть незворотний вплив на когнітивну особистість, тобто на те, як людина обробляє інформацію. Наприклад, мотивація військового може бути поступово підірвана «цифро-соціальними» впливами, або ж

окремі особи можуть бути радикалізовані в межах ідентичних груп через соціальні платформи, щоб переконати їх, очевидно, за їхньою власною волею, у моральній правильності гуманних дій. Ці дії є поширеними, охоплюючи як цифровий, так і реальний світи. Тоді докази навмисного цілеспрямованого нападу може бути набагато складніше встановити, особливо тому, що виявлення когнітивного ефекту часто відбувається занадто пізно, і людина, на яку спрямовано напад, природно прагне мінімізувати ефект або навіть приховати той факт, що вона стала мішенню.

Ми більше не можемо жити без цифрових технологій: вони формують наш спосіб мислення з самого раннього віку, тому мають потужний вплив на наш інтелект та емоції, наш розум, наш спосіб мислення та планування. Тому, гегемонія компаній в організації кібервсесвіту, у поєднанні з крихкістю правових систем, що контролюють цю новітню сферу, дуже швидко привернула увагу лідерів та ідеологів, які скористалися цим, щоб знайти засоби для реалізації своїх проєктів. Зловмисники покладаються на навички та ресурси цих приватних компаній або на посередників недобросовісних держав, часто за допомогою ідеологічних спільників, тобто людей, схильних до спотвореного мислення, які в свою чергу стають реле для зміни мислення інших, перетворюючи кіберсвіт на гігантський спектр операцій із залежністю користувачів.

Для захисту від таких атак діяти треба проактивно. Окрім фізичного захисту людей у стратегічних ситуаціях, частиною рішення було б звільнення від залежності від цифрових технологій або вміння використовувати їх розумно та об'єктивно. Однак, зазначене сьогодні здається недосяжним, адже неможливо нав'язати розвиток критичного мислення, жагу до перевірки інформації, недовіру до контенту, що поширюється в Інтернеті. Більш того, вказане має обмежену ефективність. Знання правил логічної аргументації, прийомів маніпуляції чи принципів роботи автоматичного мислення не завжди допомагають уникнути нераціональних висновків. Для цього необхідні системні кроки, зокрема розвиток інфраструктури раціонального мислення, тобто середовища, яке б допомагало уникати когнітивних атак і сприяло раціональним рішенням. Наприклад, замість того аби постійно боротися з когнітивними атаками, можна просто забрати їх джерело, як от російські пропагандистські ресурси (що й зробила свого часу Україна та багато інших демократичних країн) [5].

М. А. Мазикін зазначає, що протидія когнітивній війні вимагає комплексного підходу, що починається з медіаграмотності як навчання розпізнаванню маніпулятивних нарративів. Психологічна підготовка включає розвиток критичного мислення та емоційної стійкості, щоб будь-яка особа мала можливість протистояти емоційним атакам. Інформаційна гігієна передбачає фільтрацію джерел інформації, зменшення впливу токсичного контенту та свідоме обмеження часу в цифровому просторі [6].

Відродження когнітивної науки і технологій підкреслює той факт, що майбутня сила та верховенство полягають у когнітивній перевазі та розширенні можливостей на арені когнітивної війни. Таким чином, деякими з критично важливих заходів, які необхідно вжити в цьому відношенні, є створення дослідницьких центрів когнітивної науки і технологій, центрів когнітивного захисту, а також баз і штабів когнітивного бою. Інші важливі дії включають підготовку офіцерів для когнітивної війни, розробку політики, законодавство та виконавчі заходи, а також планування наступу та оборони на арені когнітивної війни.

Підсумовуючи вище викладене, слід зазначити, що когнітивна війна – це війна за розум, емоції, свідомість та увагу людини. У цій війні людська свідомість стає полем бою. Метою такої війни є втручання в інформаційне середовище опонента таким чином, щоб створити вплив на сприйняття реальності й прийняття рішень. Об'єктами когнітивних атак можуть бути конкретні особи, групи людей чи навіть усе населення. Захиститися від когнітивної війни можливо за допомогою критичного мислення та аналізу інформації, здатності мислити незалежно та об'єктивно.

Список використаних джерел

1. Радченко Р. Ваш мозок під прицілом: український вимір когнітивної війни. URL: <https://deepstateua.com/koghnitivni-viini-ukrayinskii-vimir/> (дата звернення: 14.10.2025).
2. Малик І. Р. Когнітивна війна: людська свідомість як поле бою. *Регіональні студії*. 2024. № 39. С. 45–50. URL: http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/39/39_2024.pdf (дата звернення: 14.10.2025).
3. CIA Recalls Vienna Station Chief In Move Related To Handling Of 'Havana Syndrome'. URL: <https://www.npr.org/>

2021/09/24/1040422112/cia-recalls-vienna-station-chief-in-move-related-to-handling-of-havana-syndrome (дата звернення: 14.10.2025).

4. Макух-Федоркова І. І. Сучасні методологічні підходи до визначення понять смислові/когнітивні війни: аналіз інструментів впливу. *Історико-політичні проблеми сучасного світу* : збірник наукових статей. 2024. № 49. С. 120–136. URL: <https://mhpi.chnu.edu.ua/mhpi/article/view/19/11> (дата звернення: 14.10.2025).

5. Надурак В. В. Пастка для розуму. Як ворог веде проти України когнітивну війну. URL: <https://nv.ua/ukr/amp/filosof-rozkriv-sekreti-kognitivnoji-viyni-yaku-vede-proti-ukrajini-rosiya-50536593.html> (дата звернення: 14.10.2025).

6. Мазикін М. А. Когнітивна війна в сучасному світі: психолінгвістичні механізми впливу на свідомість та стратегії захисту. URL: <https://ukr-happiness-institute.com/kognityvna-vijna-ta-strategii-zahystu/> (дата звернення: 14.10.2025).

Шеховцова Анна Андріївна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Резнік Ю. С., старший викладач кафедри кримінального права та криминології навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ

Сучасний світ характеризується високим рівнем цифрової інтеграції, що водночас породжує нові ризики та виклики для безпеки. Кіберзлочинність стала однією з найсерйозніших транснаціональних загроз ХХІ століття, адже злочинці діють поза межами державних кордонів, використовуючи прогалини у правовому регулюванні та технологічні вразливості [1]. Метою